

ВІДГУК

офіційного опонента Роганової Марини Вікторівни про дисертацію Шульги Тетяни Вікторівни «Формування емоційної культури майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти у процесі фахової підготовки» на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук за спеціальністю 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти

Актуальність теми дисертаційної роботи

Система професійної підготовки сучасного вихователя закладів дошкільної освіти вимагає від освітніх установ готувати до роботи у нових, умовах, що стрімко змінюються фахівців з високим рівнем емоційної культури, що відповідати запитам Базового компонента дошкільної освіти та Нової Української школи. Такий педагог має корегувати власну професійну діяльність відповідно до соціальних вимог, здатний розв'язувати соціально-психологічні суперечності, постійно займатися саморозвитком і самовихованням у контексті збереження емоційного здоров'я.

Проте доводиться констатувати, на жаль, що система підготовки вихователів ЗДО, зокрема в системі вищої педагогічної освіти, за багатьма параметрами часто виявляється поза основними протиріччями сучасного суспільства, що стосуються емоціогенності педагогічної справи, що призводить до швидкого емоційного вигорання вихователя.

За безумовної важливості досліджень сучасних учених така проблема, як формування емоційної культури майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти залишається недостатньо розробленою щодо потреб нової педагогічної реальності. Актуальність дослідження підсилюється низкою суперечностей, які виявила дисертантка у процесі опрацювання літературних джерел. В контексті означеного тема дисертації є своєчасною й, беззаперечно, корисною для вітчизняної педагогічної науки та практики.

Дослідження виконано відповідно до плану наукової роботи Державного вищого навчального закладу «Донбаський державний педагогічний університет» як складник комплексної науково-дослідної теми кафедри дошкільної освіти та соціальної роботи «Теоретико-методичні засади підготовки фахівців дошкільної освіти у контексті ціннісно-орієнтованої парадигми» і кафедри педагогіки і методики технологічної та професійної освіти «Інноваційні технології в технологічній освіті» (державний реєстраційний номер 0115U003307).

У дисертаційному дослідженні автор поставив собі за мету теоретично обґрунтувати та експериментально перевірити ефективність педагогічних умов, що забезпечують формування емоційної культури майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти в процесі фахової підготовки.

Досягнення поставленої мети базується на виявленні ступеня розробленості проблеми у теоретико-практичній площині, визначенні сутності і структури емоційної культури майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти та процесу їх професійної підготовки у педагогічних закладах вищої освіти.

Найбільш істотні наукові результати, що містяться в дисертації.

У результаті дослідження авторкою: висвітлено теоретичні аспекти формування емоційної культури майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти, здійснено структурно-компонентний аналіз емоційної культури та схарактеризовано особливості професійної підготовки вихователя закладів дошкільної освіти: визначено критерії, показники та рівні сформованості емоційної культури майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти: обґрунтовано педагогічні умови формування емоційної культури майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти; здійснено експериментально-дослідну перевірку ефективності умов формування емоційної культури майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти та узагальнено результати дослідно-експериментальної роботи.

Наукова новизна одержаних результатів

Дослідження Т.В. Шульги має незаперечну новизну. До найважливіших наукових результатів віднесено: уперше розроблено та обґрунтовано педагогічні умови формування емоційної культури майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти в процесі фахової підготовки (створення сприятливого емоційно насиченого середовища взаємодії між учасниками освітнього процесу, що забезпечить формування особистісного емоційного досвіду майбутніх фахівців дошкільної освіти; доповнення змісту навчальних дисциплін фахової підготовки тематикою, спрямованою на опанування майбутніми вихователями системи знань щодо сутності та значущості емоційної культури й набуття ними вмінь їхнього практичного застосування; використання гумору як засобу формування емоційної культури майбутніх вихователів ЗДО в аудиторній та позааудиторній діяльності);

– уточнено понятійно-категоріальний апарат дослідження, зокрема поняття «емоційна культура майбутнього вихователя закладу дошкільної освіти»; структуру емоційної культури майбутнього вихователя (мотиваційно-ціннісний, пізнавально-інтелектуальний, комунікативно-діяльнісний та особистісно-рефлексивний компоненти); критерії та показники сформованості зазначеного вище феномену;

– набули подальшого розвитку діагностичний інструментарій рівнів сформованості емоційної культури майбутніх фахівців дошкільної освіти; форми та методи формування емоційної культури майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти у процесі фахової підготовки.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації

Результати аналізу тексту дисертації, автореферату та змісту публікацій Шульги Тетяни Вікторівни засвідчують ґрунтовність виконаного дослідження (список використаних джерел нараховує 285 найменувань). Дослідниця переконливо обґрунтовує самостійні авторські рішення і підтверджує їх ефективність експериментальним навчанням. Наукові положення, висновки і рекомендації дисертантки знайшли відображення в

авторських розробках, зокрема аудиторних та позааудиторних навчальних заходів, матеріалів емоційно-ігрового тренінгу формування емоційної культури. Достовірність висновків і результатів ґрунтуються на підставі використання комплексної системи оцінювання навчальних досягнень студентів з використанням загальноприйнятих критеріїв математичної статистики. Отримані висновки дисертації конкретні і повністю відповідають зазначеним завданням дослідження.

Значення для науки і практики отриманих автором результатів

Дисертація Т.В. Шульги містить нові, раніше не захищені наукові положення, а обґрунтовані результати в сукупності розв'язують актуальні наукові завдання. Рівень апробації результатів дослідження підтверджується участю дисертантки у 13 науково-практичних конференціях різного рівня. Основні положення й результати дослідження упроваджено в освітньо-виховний процес Державного вищого навчального закладу «Донбаський державний педагогічний університет» (довідка № 68-20-1029/1 від 08.12.2020 р.), Державного закладу «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка» (довідка № 1/1247/1 від 09.12.2020 р.), Бердянського державного педагогічного університету (довідка № 57-29/07 від 05.01.2021 р.), Маріупольського державного університету (довідка № 01-24/915 від 11.12.2020 р.); ПУ «Вищий навчальний заклад «Міжнародний гуманітарно-педагогічний інститут «Бейт-Хана»» (довідка № 60 від 12.12.2020 р.).

Рекомендації щодо використання результатів і висновків дисертації

Практична значущість дисертації не викликає сумнівів і полягає в оновленні змісту навчальних дисциплін фахової підготовки майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти «Вступ до спеціальності», «Педагогіка дошкільна», «Основи педагогічної майстерності вихователя», «Педагогічний супровід дитинства», «Психологія педагогічна», «Теорія та методика фізичного виховання та валеологічної освіти», «Дошкільна лінгводидактика» тощо; розробці аудиторних та позааудиторних навчальних заходів, емоційно-ігрового тренінгу формування емоційної культури, що можуть бути застосовані у професійній підготовці майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти.

Практичне значення дослідження визначається: можливістю використання в освітньому процесі закладів вищої педагогічної освіти, зокрема викладачами під час укладання робочих навчальних програм навчальних дисциплін фахової підготовки майбутніх вихователів, укладання навчально-методичних посібників та методичних рекомендацій для студентів, слугувати основою розробки спецкурсів і спецсеминарів із проблем формування емоційної культури; у системі підвищення кваліфікації, перепідготовці та післядипломній освіті вихователів, а також у самоосвітній діяльності майбутніх вихователів.

Оцінка змісту та завершеності дисертації

Структурними компонентами дисертації є вступ, два розділи, висновки до кожного розділу, загальні висновки, список використаних джерел та додатки. Структура дисертації відповідає меті дослідження та поставленим у ньому завданням.

У *вступі* обґрунтовано актуальність і доцільність обраної теми, сформульовано об'єкт, предмет, мету, завдання, методи дослідження, розкрито наукову новизну, практичне значення роботи, наведено відомості про апробацію та впровадження одержаних результатів.

У першому розділі – «Теоретичні засади формування емоційної культури майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти» – здійснено аналіз науково-педагогічної літератури з питань формування емоційної культури; виявлено сутність формування емоційної культури як психолого-педагогічної проблеми; визначено структурно-компонентний склад та з'ясовано сучасний стан сформованості емоційної культури майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти в процесі фахової підготовки.

За результатами ретроспективного аналізу трансформації уявлень про «культуру», «почуття», їх взаємозв'язок у перебігу розвитку результатів філософського, культурологічного та педагогічного досліджень Т.В. Шульгою здійснено детальний і глибокий аналіз проблеми формування емоційної культури майбутнього вихователя ЗДО, що дозволило структурувати за групами визначені складники емоційної культури вихователя дітей дошкільного віку: особистісні риси (емоційна стриманість, самовладання, емоційна стабільність, емоційна стійкість, самостійність); професійні якості (доцільна емоційна виразність, стресостійкість, толерантність, емпатія, рефлексія, почуття гумору); професійно-педагогічні вміння (вміння забезпечувати емоційність процесу спілкування, позитивний емоційний настрій малюків, володіння провідними засобами виховання дошкільників, що впливають на настрій, ставлення до дорослих та однолітків: гра та спілкування).

Заслуговує на позитивну оцінку авторське визначення поняття «емоційної культури майбутнього вихователя закладу дошкільної освіти» як інтегративна якість, що набула ціннісної спрямованості, системності, здатності до самоуправління й саморегуляції, емоційної стабільності та дозволяє адекватно усвідомлювати власні переживання й переживання вихованців, забезпечує відповідність поведінки вихователя особистісним і професійним потребам, ураховуючи емоційний стан дошкільників.

Слушним є також визначення особливостей професійної підготовки вихователя закладів дошкільної освіти, що базується не лише на теоретичному складнику підготовки фахівців, а також на процесі формування професійних компетентностей та педагогічних якостей, необхідних сучасному вихователю, а саме: аналіз емоцій вихованців, що керують їхньою поведінкою в різних ситуаціях; створення досвіду емоційних переживань дошкільників, забезпечення атмосфери благополуччя в групі.

На основі поглядів дослідників щодо структури емоційної культури

фахівців освітньої галузі автором виокремлено чотири компоненти емоційної культури майбутніх вихователів ЗДО: мотиваційно-ціннісний, пізнавально-інтелектуальний, комунікативно-діяльнісний, особистісно-рефлексивний.

Продуктивною є використана авторкою методика дослідження, яка при визначенні основних підходів до процесу формування емоційної культури майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти базується на констатації проблем сучасного її стану. В даному випадку дослідження здійснювалось в такій послідовності: аналіз практики – теоретичне обґрунтування існуючих суперечностей – окреслення напрямків вирішення проблеми. Так для визначення рівнів сформованості емоційної культури майбутніх вихователів закладу дошкільної освіти використано відповідний діагностувальний інструментарій, до якого ввійшли: педагогічне спостереження; бесіди; анкетування; методика для діагностики навчальної мотивації студентів, вирішення педагогічних ситуацій.

Діагностика сформованості емоційної культури майбутніх вихователів закладу дошкільної освіти здійснювалась на основі таких визначених критеріїв і показників, як: мотиваційний; когнітивний; поведінковий; емоційно-рефлексивний з відповідними показниками.

На основі результатів діагностики, проведеної на констатувальному етапі експерименту, дисертанткою встановлено, що більшість респондентів-майбутніх вихователів продемонструвала низький та достатній рівні сформованості емоційної культури в експериментальній і контрольній групах. Тож зазначені теоретичні засади проблеми дослідження та результати вивчення рівня сформованості емоційної культури майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти стали визначальними орієнтирами в розробці педагогічних умов формування емоційної культури майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти в процесі фахової підготовки.

У другому розділі – *«Експериментальне дослідження педагогічних умов формування емоційної культури майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти»* – представлено теоретичну розробку, наукове обґрунтування та експериментальну перевірку педагогічних умов формування емоційної культури майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти в процесі фахової підготовки; узагальнено результати дослідно-експериментальної роботи.

Заслугове на позитивну оцінку визначені авторкою педагогічні умови ефективного формування емоційної культури майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти в процесі фахової підготовки, а саме: створення сприятливого емоційно насиченого середовища взаємодії між учасниками освітнього процесу, що забезпечить формування особистісного емоційного досвіду майбутніх фахівців дошкільної освіти; доповнення змісту навчальних дисциплін фахової підготовки тематикою, спрямованою на опанування майбутніми вихователями системи знань щодо сутності та значущості емоційної культури й набуття ними вмінь їхнього практичного застосування; використання гумору як засобу формування емоційної культури майбутніх вихователів ЗДО в аудиторній та позааудиторній

діяльності.

Підтвердженням дієвості розроблених дисертанткою педагогічних умов є методично грамотно організовані етапи формувального експерименту, коли всі компоненти емоційної культури студенти засвоювали одночасно, оскільки кожна навчальна дисципліна дає необхідні знання, уявлення, цінності щодо емоційного вектора розвитку особистості. Ефективно спроектовано освітній процес на рівні кожної дисципліни з тим, щоб використовувати їхній емоційний потенціал. Позитивним є також упроваджений емоційно-ігровий тренінг з метою розвитку практичних навичок емоційної культури в майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти, який містить навчальний матеріал, цілком спрямований на ефективність зазначеного процесу.

Отримані за результатами експериментальної роботи дані та їх порівняння свідчать про ефективність запропонованих педагогічних умов та проведеного констатувального дослідження 27,1% здобувачів – майбутніх вихователів експериментальної групи досягли високого рівня сформованості емоційної культури, достатній рівень продемонстрували 50,6% студентів спеціальності 012 Дошкільна освіта.

Повноту уявлень про хід, зміст та результати експерименту створюють численні унаочнені таблиці та діаграми, розташовані на сторінках дисертації та у додатках.

Отже, як свідчить аналіз роботи і, зокрема, результатів формувального етапу дослідно-експериментальної роботи є всі підстави констатувати про ефективність розроблених й експериментально апробованих педагогічних умов формування емоційної культури майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти. Тим самим, мету наукового пошуку досягнуто, гіпотезу підтверджено, відповідно всі завдання, що ставилися, виконано.

Позитивом роботи, на нашу думку є те, що завдання дослідження, які мають нести в собі певну новизну, отриману у процесі авторської методики формування досліджуваного феномена, екстраполюються у таку складову роботи як наукова новизна дослідження. У її межах розкрито й конкретизовано власне ті вагомі й значущі результати, до яких прийшов автор, і які мають у своїй структурі і змісті невідоме, нове, до цього відсутнє у дослідницькому полі. Слід відзначити, що більш повно і розгорнуто поставлені завдання (через новизну) розкрито у загальних висновках дослідження, які в цілому адекватно відображають зміст виконаного дослідження, а додатки, які мають цікаві матеріали, вдало його коментують та доповнюють.

Слід відзначити повноту і досконалість, з якими вирішується проблема дослідження, доречність використання в тексті дисертації понятійного апарату, посилань на наукові джерела з метою підтвердження основних положень дисертації, термінологічну коректність.

Повнота викладення наукових положень, висновків і рекомендацій дисертації в опублікованих працях

Основні результати дослідження за темою дисертації опубліковано в 13 одноосібних наукових працях авторки, з них: 4 – у наукових фахових виданнях України, 2 – у зарубіжних періодичних виданнях, 7 – у збірниках матеріалів науково-практичних конференцій.

Відповідність змісту автореферату основним положенням дисертації

Ознайомлення з текстом автореферату дисертації дає підстави стверджувати, що за структурою і змістом він відповідає вимогам, що ставляться МОН України. У тексті автореферату відображено основні положення, зміст, результати і висновки, дисертаційного дослідження здійснені Т.В. Шульгою. Наголосимо, що зміст автореферату та основні положення дисертації є ідентичними.

Дискусійні положення та зауваження до змісту дисертації

Оцінюючи у цілому позитивно наукове і практичне значення отриманих Т.В.Шульгою результатів, відзначимо однак окремі дискусійні положення та висловимо зауваження й побажання до змісту роботи:

1. У параграфі 1.2 дисертанткою приділено значну увагу зарубіжному досвіду вивчення проблеми формування емоційної культури, емоційної компетентності та емоційного інтелекту. Але, варто було б зупинитися не лише на аналізі теоретичної складової цього питання, але й звернутися до практичних напрацювань, які стосуються формування емоційної культури майбутніх фахівців та можливо впровадити в практику вітчизняної підготовки майбутніх вихователів ЗДО і формування в них емоційної культури.

2. Варто було б у Додатках подати приклади чи фрагменти планів-конспектів лекційних/практичних/семінарських занять, гумористичні форми та методи, які були доповнені та використовувалися авторкою в контексті реалізації другої та третьої педагогічних умов. Презентація таких методичних напрацювань збагатила б зміст основного тексту дисертації, оскільки у параграфі 2.2 при описі реалізації кожної педагогічної умови лише оглядово розкрито зміст деяких проведених заходів.

3. На нашу думку, бажано було б, щоб дисертантка з метою реалізації другої педагогічної умови не лише доповнила зміст наявних навчальних дисциплін тематикою з формування емоційної культури майбутнього вихователя ЗДО, а й розробила та впровадила окремий спецкурс, який був би безпосередньо спрямований на формування кожного з визначених компонентів і критеріїв емоційної культури майбутніх вихователів.

4. Запропонована автором структурно-функціональна модель формування емоційної культури майбутніх вихователів ЗДО у процесі фахової підготовки містить певний потенціал до варіативності, але нажалі межі цієї варіативності продемонстровані недостатньо. Робота виграла б у разі розширення прикладів практичного застосування моделі виховання

формування емоційної культури майбутніх вихователів ЗДО у роботу в педагогічних ЗВО.

5. Практичний, прикладний аспект дослідження представлено лише на матеріалі власного досвіду. Треба було більш ширше розкрити досвід інших навчальних закладів, які працюють над темою формування емоційної культури вихователів, а також скористатися досвідом науковців-практиків, які мають вагомий напрацювання в даному напрямі педагогічної діяльності.

6. Робота лише б виграла, якби дисертантка за результатами дослідження сформулювала рекомендації педагогічним університетам, інститутам післядипломної педагогічної освіти та іншим щодо удосконалення процесу формування емоційної культури майбутніх вихователів ЗДО.

Загалом, висловлені зауваження мають рекомендаційний і дискусійний характер, тому не ставлять під сумнів отримані наукові результати та повністю можуть бути виправленими у подальшій науковій роботі дисертантки.

Отже, дисертаційна робота «Формування емоційної культури майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти у процесі фахової підготовки» є самостійною, завершеною науковою роботою, відповідає пп. 9, 11, 12, 13 «Порядку присудження наукових ступенів», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 24.07.2013 р. № 567 (із змінами, внесеними згідно з Постановами КМ № 656 від 19.08.2015 р., № 1159 від 30.12.2015 р., № 567 від 27.07.2016 р., № 943 від 20.11.2019 р., № 607 від 15.07.2020 р.), а її авторка – Шульга Тетяна Вікторівна заслуговує на присудження наукового ступеня кандидата педагогічних наук зі спеціальності 13.00.04 – теорія та методика професійної освіти.

Офіційний опонент
доктор педагогічних наук,
професор, завідувач кафедри
теорії та методики дошкільної освіти
Комунального закладу «Харківська
гуманітарно-педагогічна академія»
Харківської обласної ради

Марина РОГАНОВА

Підпис: *Марини Роганової*
Засвідчую
Начальник відділу кадрів *[Signature]*
« 08 » *квітня* 20 *21* рік